

Väljaandja:
Akti liik:
Teksti liik:
Jõustumise kp:
Avaldamismärge:

Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium
otsus
algtekst
26.04.2011
RT I, 04.05.2011, 6

Tallinna Ringkonnakohtu taotlus tunnistada põhiseadusega vastuolus olevaks relvaseaduse § 36 lg 1 p 8

RIIGIKOHUSPÕHISEADUSLIKKUSE JÄRELEVALVE KOLLEEGIUMKOHTUOTSUS Eesti Vabariigi nimel

Kohtuasja number 3-4-1-2-11 Otsuse kuupäev 26. aprill 2011 Kohtukoosseis Eesistuja Märt Rask, liikmed Henn Jõks, Ott Järvesaar, Lea Kivi ja Harri Salmann Kohtuasi Taotlus tunnistada põhiseadusega vastuolus olevaks relvaseaduse § 36 lõike 1 punkt 8 osas, milles see ei võimalda prefektuuril relvaloa andmisel arvestada kahtlustatava või süüdistatava isikuga ja kahtlustuse või süüdistuse sisuks olevate asjaoludega Menetluse alus Tallinna Ringkonnakohtu 9. veebruari 2011. aasta otsus haldusasjas nr 3-09-1484 Asja läbivaatamine Kirjalik menetlus

RESOLUTSIOON Relvaseaduse § 36 lõike 1 punkt 8 tunnistada põhiseaduse § 19 lõikega 1 vastuolus olevaks ja kehtetuks osas, milles see ei võimalda relvaloa andmisel arvestada kahtlustatava või süüdistatava isikuga ja kahtlustuse või süüdistuse sisuks olevate asjaoludega.

ASJAOLUD JA MENETLUSE KÄIK 1. Harju Politseiprefektuur väljastas Vladimir Razumovskile revolvri, jahipüssi ja jahikarabiini hoidmiseks ja kandmiseks tulirelva loa nr 1771-TR/R-289/1506-VR, mis kehtis kuni 6. juunini 2005. Kaitsepolitsei amet vahistas 22. märtsil 2005 V. Razumovski ning võttis temale kuulunud relvad ja laskemoona ära. 23. märtsil 2005 tunnistati V. Razumovski kahtlustatavaks karistusseadustiku (*KarS*) § 294 lõike 2 järgi. Kaebaja viibis vahi all kuni 21. juunini 2005.

2. V. Razumovski esitas 31. märtsil 2009 Põhja Politseiprefektuurile avalduse, milles palus vahetada tema relvaloa relvaseaduse (*RelvS*) § 43 lõike 1 punkti 2 kehtetuks tunnistamise tõttu. Põhja Politseiprefektuur keeldus 28. aprillil 2009. aasta otsusega nr 961 V. Razumovskile relvaloa väljastamisest põhjendustel, et tegemist on kriminaalasjas nr 1-06-15769 süüdistatavaga ja *RelvS* § 36 lõike 1 punkti 8 alusel ei anta relvaluba füüsilisele isikule, kes on kriminaalmenetlusest tulenevatel alustel süüdistatav. V. Razumovski esitas Põhja Politseiprefektuuri otsuse peale vaide, mis jäeti 4. juuni 2009. aasta vaideotsusega nr 1277 rahuldamata. Vaideotsuse kohaselt on võimalik vahetada üksnes kehtivat relvaluba ja taotlus vahetuseks tuleb esitada vähemalt üks kuu enne loa kehtivuse lõppemist, V. Razumovski avaldus laekus aga oluliselt hiljem. *RelvS* § 36 lõike 1 punkt 8 ei anna politseiprefektuurile kaalutusõigust.

3. Seejärel esitas V. Razumovski Tallinna Halduskohtule kaebuse Põhja Politseiprefektuuri 28. aprillil 2009. aasta relvaloa väljastamisest keeldumise otsuse nr 961 tühistamiseks ja taotles *RelvS* § 36 lõike 1 punkti 8 põhiseaduse vastaseks tunnistamist osas, milles see ei võimalda politseiprefektuuril arvestada kahtlustatava või süüdistatava relvasoetamisloa või relvaloa väljastamisel kahtlustatava või süüdistatava isikuga ja kahtlustuse või süüdistuse sisuks olevate asjaoludega. Kaebaja relvaluba oleks tulnud peatada siis, kui ta tunnistati kahtlustatavaks. Põhja Politseiprefektuur vaidles kaebusele vastu ja palus selle jätta rahuldamata.

4. Tallinna Halduskohus jättis 30. juuni 2010. aasta otsusega V. Razumovski kaebuse rahuldamata. V. Razumovski esitas otsuse peale Tallinna Ringkonnakohtule apellatsioonkaebuse, milles palus tühistada halduskohtu otsuse ja saata asi halduskohtule uueks läbivaatamiseks. Põhja Prefektuur palus jätta apellatsioonkaebuse rahuldamata ja halduskohtu otsuse muutmata.

TALLINNA RINGKONNAKOHTU OTSUS 5. Tallinna Ringkonnakohus rahuldab V. Razumovski apellatsioonkaebuse ja tühistas Tallinna Halduskohtu otsuse. Ringkonnakohus jättis *RelvS* § 36 lõike 1 punkti 8 kohaldamata osas, milles see ei võimalda prefektuuril relvaloa andmisel arvestada kahtlustatava või süüdistatava isikuga ja kahtlustuse või süüdistuse sisuks olevate asjaoludega.

6. Ringkonnakohtu hinnangul ei olnud asjas selliseid kohtumenetluse normide olulisi rikkumisi, mida ei oleks olnud võimalik apellatsioonimenetluses kõrvaldada. Vastustaja oleks pidanud kaebaja relvaloa kehtivuse peatama RelvS § 43 lõike 1 punkti 2 alusel, sest loa omaja oli kriminaalmenetluses tunnistanud kahtlustatavaks. Kuna kaebaja relvaluba kehtis kuni 6. juunini 2005, siis oli vastustajal võimalik selle kehtivust peatada kuni relvaloa kehtivusaja lõppemiseni. Relvaseaduse mõttest ja RelvS §-st 41 tulenevalt eeldas relvaloa vahetamine nii 2006. kui ka 2009. aastal kehtiva relvaloa olemasolu. Pärast relvaloa kehtivuse lõppu on võimalik taotleda uut relvaluba.

7. Põhja Politseiprefektuur käsitas kaebaja 31. märtsi 2009. aasta avaldust relvaloa vahetamiseks avaldusena relvaloa saamiseks. Sellest keelduti, kuna V. Razumovski on kriminaalasjas süüdistatav ja seega välistas RelvS § 36 lõike 1 punkt 8 talle relvaloa andmise. Kohus tõi välja, et RelvS § 36 lõike 1 punkti 8 kohaldamisel ei ole seadust rakendaval haldusorganil muud valikut, kui relvasoetamisloa või relvaloa andmisest keelduda.

8. Riigikohtu praktikale tuginedes leidis ringkonnakohus, et kuigi põhiseadus (PS) ei nimeta õigust soetada või omada relva igaihe põhiõigusena, võib see olla hõlmatud PS § 19 lõikes 1 nimetatud õigusega vabale eneseteostusele. Vaba eneseteostuse viisiks on ka jahipidamine ning relvaga jaht on üks vanimaid ja riigi tunnustatud jahipidamise viise. Relvaga saab jahti pidada üksnes relvaloa olemasolul. Revolvrite ja püstolitega on jahipidamine keelatud, mistõttu saab V. Razumovski õigust vabale eneseteostusele jahipidamise eesmärgil riivata üksnes jahipüsside lubade andmisest keeldumine.

9. Ringkonnakohus viitas RelvS § 28 lõike 1 punktile 4, mille kohaselt võib isik relva soetada, omada ja vallata ka turvalisuse tagamiseks ehk enese ja vara kaitseks. Sellele oli kaebaja ka tuginenud. Kohtu hinnangul kuulub turvalisuse tagamine enese ja vara kaitse eesmärgil PS § 19 lõikes 1 sätestatud üldise vabaduspõhiõiguse kaitsealasse. Relvaloa andmisest keeldumine riivas V. Razumovski seda põhiõigust.

10. Seadusandja oli kõnealuse piirangu kehtestamisel järginud legitiimset eesmärki ennetada ohtu inimeste elule ja tervisele. Relvaloa andmisest keeldumine võib olla õigustatud ka muude asjaoludega. Kehtestatud piirang on selle eesmärgi saavutamiseks sobiv, sest kuriteos kahtlustatav või süüdistatav võib olla ohtlik ja kasutada relva kuritegude toimepanemise jätkamiseks või kriminaalmenetluse takistamiseks ning see omakorda võib kujutada ohtu inimeste elule ja tervisele. Piirang on eesmärgi saavutamiseks ka vajalik, sest relvaloa andmisest keeldumisele ei ole muud samaväärset alternatiivi, mis tagaks, et kuriteo toimepanemises kahtlustatav või süüdistatav ei ohusta relvaga teiste isikute elu ja tervist.

11. Piirangu mõõdukuse kohta leidis ringkonnakohus, et see on intensiivne. Kahtlustatava või süüdistatava isikut ja kahtlustuse või süüdistuse sisu arvesse võttes võib aga selguda, et isik ei ohusta kaitstavaid õigushüvesid. Relvaloa või soetamisloa andmisest keeldumisega ennetatakse ohtu inimeste elule või tervisele eelkõige elu- või tervisevastase kuriteo toimepanemise korral, samuti sellise teo puhul, mille toimepanemisel kasutati relva. Samas sisaldab karistusseadustik palju kuriteokoosseise, millega kaitstavaks õigushüveks ei ole inimese elu ega tervis või mis ei eelda relva kasutamist. Kaebajat süüdistati KarS § 294 lõikes 2 sätestatud aususe kohustuse rikkumisega seotud kuriteos, altkäemaksu võtmises. See kuritegu ei ole seotud relvade ega ohuga teistele inimestele või ühiskondlikule julgeolekule. Puuduvad ka muud andmed, mis viitaksid sellele, et kaebaja kujutaks endast ohtu ühiskonnale.

12. Piirang, mis keelab seaduse rakendajal kriminaalasjas kahtlustatavale või süüdistatavale relvaloa väljastamise, arvestamata konkreetse juhtumi asjaolusid, sh relvasoetamisloa või relvaloa omaniku isikut ja kahtlustuse või süüdistuse sisuks olevaid asjaolusid, ei ole mõõdukas abinõu teiste isikute elu ja tervise kaitsmiseks, kuna see ei võimalda arvestada asjaolu, et kriminaalasjas kahtlustatav või süüdistatav isik ei tarvitse relvaloa andmisest keeldumisega kaitstavaid õigushüvesid kahjustada.

MENETLUSOSALISTE ARVAMUSED Riigikogu arvamus 13. Riigikogu põhiseaduskomisjon leiab, et soetamisloa või relvaloa andmisest keeldumine mis tahes kuriteos kahtlustatavana või süüdistatavana esinevale isikule ei pruugi olla mõõdukas ega seega proportsionaalne saavutatava eesmärgiga.

14. RelvS § 36 lõike 1 punktist 8 nähtub, et selles toodud asjaolude ilmnemisel ei ole haldusorganil muud valikut, kui keelduda relvasoetamisloa ja relvaloa andmisest. Haldusorganile ei ole jäetud võimalust hinnata konkreetse juhtumi asjaolusid ning kahtlustatava või süüdistatava isikuomadusi. Sellega on riigivõim sekkunud PS §-st 19 tulenevasse õigusesse vabale eneseteostusele, milleks on muu hulgas õigus soetada ja omada relva enese ja oma vara turvalisuse tagamiseks, samuti jahipidamiseks.

15. Riive eesmärgiks on soov ennetada ohtu teiste isikute elule ja tervisele. Piirang on eesmärgi saavutamiseks sobiv, kuna kahtlustatav ja süüdistatav on potentsiaalsed ohuallikad teiste isikute elule ja tervisele - seda näitab nende kahtlustatava või süüdistatava staatus. Piirang on ka vajalik, sest relvaloa andmisest keeldumisele ei ole alternatiivi.

16. Piirang on intensiivne, kuna välistab täielikult relvaloa soetamise võimaluse. Karistusseadustik sisaldab mitmeid teokoosseise, mis ei ole seotud isikuvastaste kuritegude või tulirelvade väärkasutamisega. Riive ei pruugi olla mõõdukas näiteks altkäemaksuvõtmise, intellektuaalse omandi vastaste kuritegude jmt puhul. Põhiseaduskomisjon leiab, et vaidlusalune säte on sarnane Riigikohtus osaliselt põhiseaduse vastaseks ja kehtetuks tunnistatud RelvS § 36 lõike 1 punktiga 6 ja § 43 lõike 1 punktiga 2.

V. Razumovski arvamus
17. V. Razumovski esindaja advokaat T. Mällas leiab, et RelvS § 36 lõike 1 punkt 8 on põhiseadusega vastuolus osas, milles see ei võimalda prefektuuril relvaloa andmisel arvestada kahtlustatava või süüdistatava isikuga ja kahtlustuse või süüdistuse sisuks olevate asjaoludega.

18. RelvS § 36 lõike 1 punktist 8 ei nähtu selgelt, kas seadusandja on tahtnud haldusele anda võimaluse meetme tarvitusele võtmist kaaluda või soovis ta meetme kohaldamist igal juhul, kui normi kohaldamise õiguslikud eeldused on täidetud. Riigikohtu otsusega asjas nr 3-4-1-16-08 põhiseaduse vastaseks tunnistatud RelvS § 43 lõike 1 punkti 2 ning praegusel juhul kõne all oleva RelvS § 36 lõike 1 punkti 8 puhul on tegemist ühtse eeldusega, mis ei näe ette võimalust relvaluba anda või peatab relvaloa kehtivuse juhul, kui isik on kriminaalmenetluse sätete alusel kahtlustatav või süüdistatav. Kaebuse esitaja on seisukohal, et analoogselt RelvS § 43 lõike 1 punktis 2 tooduga tuleb sisustada ka RelvS § 36 lõike 1 punkti 8, mis tähendab, et politseiprefektuuri tehtav kaalutusotsus relvaloa vahetamiseks või väljastamiseks peab arvestama ka kaebuse esitaja isikut ning temale etteheidetava süüte sisu.

Politsei- ja Piirivalveameti arvamus

19. Politsei- ja Piirivalveamet on seisukohal, et absoluutne relvaloa või soetamisloa väljastamise keeld isikule, kes on kuriteos kahtlustatav või süüdistatav, võib olla ebaproportsionaalne eneseteostuse riive.

20. Politsei- ja Piirivalveamet võrdleb osaliselt põhiseaduse vastaseks ja kehtetuks tunnistatud RelvS § 43 lõike 1 punkti 2 praeguses asjas asjakohase RelvS § 36 lõike 1 punktiga 8 ja leiab, et ei saa samastada relvaluba või relvasoetamisluba omavate isikute ning seda veel mitteomavate isikute õiguslikku seisundit. Relva ja relvaluba omaval isikul on oluliselt suurem õiguslik ootus relvaloa omamiseks, kuna tal on teadmine, et riik on teda juba varem usaldanud omama relva. Isik on sellest lähtuvalt teinud kulutusi relvale ja lubadele, kuid relvaluba veel mitteomav isik ei ole sellekohaseid kulutusi kandnud. Relvaloa taotlejal ei saa olla õiguslikku ootust saada igal juhul relvaluba, kuna põhiseadus ei näe ette relva soetamise õigust põhiõigusena. Isiku tunnistamine kuriteos kahtlustatavaks või süüdistatavaks annab teavet isikust endast tulenevast võimalikust ohust ning käsitletav riive on ajutise iseloomuga.

21. Kuriteona kvalifitseeritavad teod on erineva õigushüve vastu ning erineva ohtlikkusega. Kaalutusõiguse andmine seaduses selle piire määratlemata ei anna aga relvaloa taotlejale selget teavet, milline on tema õiguslik ootus relvaloa saamisel, ning võimaldab kohtuvaidlusi prefektuuri relvaloa andmisest keeldumise otsuste peale.

22. Kui isik on kuriteos kahtlustatav, ei ole kõiki asjaolusid ning isikuomadusi veel välja selgitatud. Relvaloa andmisest keeldumisel tuleb otsust põhjendada. Sellest tuleneb vajadus kajastada otsuses menetletava kriminaalasja asjaolusid, mis ei ole aga kriminaalmenetluse huvides ja politsei ei pruugi saada prokuröri nõusolekut kriminaalasja materjalidega tutvumiseks, rääkimata asjaolude avaldamisest keeldumise otsuses. Seega ei pruugi olla praktikas võimalik kaalutusõigust rakendada. Kaalutusõiguse andmine lähtuvalt taotleja isikuomadustest ning kuriteo asjaoludest on praktikas probleeme tekitav ning ei ole õigusselge loa taotlejale ega rakendatav haldusorganile.

23. Võib tekkida olukord, kus taotlejale väljastatakse relvaluba sel ajal teadaolevatest kuriteo asjaoludest ning taotleja isikuomadustest lähtuvalt, kuid pärast kriminaalkorras karistamist on kaalutusõigust rakendades võimalik ja vajalik tunnistada relvaluba kehtetuks. Riigi erinev suhtumine isikusse ei võimalda talle õiguskindlust. Absoluutne piirang võib olla asendatud viidetega kuriteo koosseisudele, mille toimepanemise kahtluse korral haldusorgan keeldub loa andmisest.

Õiguskantsleri arvamus²⁴.Õiguskantsler leiab, et RelvS § 36 lõike 1 punkt 8 on osas, milles see ei võimalda prefektuuril relvaloa andmisel arvestada kahtlustatava või süüdistatava isikuga ja kahtlustuse või süüdistuse sisuks olevate asjaoludega, vastuolus PS § 19 lõikega 1.

25.Säte on asjassepuutuv, kuna isik oli süüdistatav, kellele keelduti ja kelle puhul tuligi keelduda RelvS § 36 lõike 1 punkti 8 alusel relvaloa andmisest. V. Razumovski kaotas relvalubade kehtetuks tunnistamisega õiguse võtta relvaga osa jahipidamisest ja kasutada tulirelva enesekaitse eesmärgil turvalisuse tagamiseks. Seega riivab RelvS § 36 lõike 1 punkt 8 PS § 19 lõikes 1 sätestatud üldist vabaduspõhiõigust. Tegemist on lihtsa seadusereservatsiooniga põhiõigusega. Riive on formaalselt põhiseaduspärane.

26.Piirang on sätestatud eesmärgiga tagada inimeste elu ja tervise kaitse, samuti riigi julgeolek ja avalik kord. Piirang on sobiv, kuna sätestetult ei saa isik kasutada relva nimetatud õigushüvede ohustamiseks. Abinõu on ka vajalik, kuna eesmärki ei ole võimalik saavutada sama efektiivselt isikut vähem koormava abinõuga, sest kui anda relvaluba kahtlustatavale või süüdistatavale, ei ole põhimõtteliselt välistatud olukord, kus nimetatud õigushüved saavad ohustatud.

27.Õiguskantsler viitab mõõdukuse hindamisel Riigikohtu praktikale, mille kohaselt muu hulgas pelgalt isiku süüdistatavaks või kahtlustatavaks tunnistamine ei tähenda, et isik oleks seetõttu kaitstavate õigushüvede suhtes relva olemasolul edaspidi alati ohtlik. Piirangu hindamisel tuleb arvestada ka kaitstavate õigushüvede kahjustamise tõenäosust, mis sõltub relva võimaliku kasutaja isikust. Ei ole üheselt tuvastatav, kas alati juhul, kui isik on kriminaalmenetluses süüdistatav või kahtlustatav, aitab tema relvaloa kehtetuks tunnistamine kaasa teiste isikute elu ja tervise või riigi julgeoleku ja avaliku korra kaitsele. Ohu tõenäosus on suurem, kui kuriteo toimepanemises kahtlustatav või süüdistatav isik on juba olnud vägivaldne või muul viisil teistele ohtlik (nt käidelnud relvi ebaseaduslikult või organiseeritud kuritegevuses osaledes). Samas sisaldab karistusseadustik mitmeid kuritegusid, mis ei ole seotud vägivalla ega relvade ebaseadusliku käitlemisega. Praegusel juhul menetleti V. Razumovski suhtes kriminaalasja aususe kohustuse rikkumise alases süüteo. Ei ole tuvastatud, et ta oleks toime pannud kuriteo relva kasutades või oleks loonud ohu teise inimese elule või tervisele. Relvaloa andmise välistamine ilma kaalutlusõigust võimaldamata isikule, kes on kriminaalmenetlusest tulenevatel alustel kahtlustatav või süüdistatav mis tahes kuriteos, ei ole mõõdukas abinõu teiste isikute elu ja tervise või riigi julgeoleku ja avaliku korra kaitseks, kuna see ei võimalda kahtlustatava või süüdistatava isikut ning menetletava kuriteo toimepanemise asjaolusid arvesse võtta.

Justiitsministri arvamus²⁸.Justiitsministri hinnangu kohaselt on RelvS § 36 lõike 1 punkt 8 vastuolus PS § 11 lõikega 1 ja § 19 lõikega 1 nende koostoimes, kuna piirab ebaproportsionaalselt vaba eneseteostuse õigust.

29.Säte on asjassepuutuv, sest relvaseaduse regulatsiooni põhiseadusvastasuse korral oleks Põhja Politseiprefektuuri otsus õigusvastane. RelvS § 36 lõike 1 punkt 8 on praeguses asjas otsustava tähtsusega ja seega asjassepuutuv säte. PS § 19 lõike 1 esemelisse kaitsealasse kuulub vaba eneseteostuse õigus, mille kohaselt isik võib teha ja tegemata jätta seda, mida soovib, ning see hõlmab üldnormina kõik elusfäärid. Politseiprefektuuri otsus RelvS § 36 lõike 1 punkti 8 alusel riivab V. Razumovski õigust vabale eneseteostusele jahipidamise eesmärgil ja ei võimalda tulirelvaga turvalisuse tagamist enese ja vara kaitse eesmärgil. Riive on formaalselt põhiseaduspärane.

30.PS § 19 lõige 1 on lihtsa seadusereservatsiooniga põhiõigus. RelvS § 36 lõike 1 punkt 8 piirab relva käitlemise võimalust isikul, kes on kriminaalmenetlusest tulenevatel alustel kahtlustatav või süüdistatav. Tulirelv on olemuslikult ohtlik ja kriminaalmenetlusest tulenevalt on alust kahelda relvaloa omaniku usaldusväärsuses relva käitlemisel ja relvaloa andmisest keeldumise eesmärk on ennetada ohtu inimeste elule ja tervisele. Seega on riivel õiguspärane eesmärk.

31.Vahend on sobiv, kuna vähendab loa omaja potentsiaalsest õigusvastasest käitumisest lähtuvat ohtu, sest isikult võetakse võimalus kasutada selleks tegevuseks tulirelva. Abinõu on sobiv, kuna ilmselt ei ole teist abinõu, mida võiks üheselt pidada relvaloa või soetamisloa väljastamisest keeldumisega samaväärselt efektiivseks, kuid abinõu adressaadi suhtes vähem koormavaks vahendiks eesmärgi saavutamisel.

32.Justiitsminister leiab riive mõõdukuse kohta, et haldusorganil puudub otsuse tegemisel diskretsioon ja säte ei arvesta süüdistuse aluseks olevate asjaoludega, samuti mitte kuriteo raskusastet ja ohtlikkust ühiskonna üldistele huvidele. Isiku kahtlustamine või süüdistamine mis tahes kuriteos ei anna alust automaatselt pidada tõenäoliseks, et see isik paneb relva kasutades toime õigusvastaseid tegusid. Piirangut ette nägev seadus peaks loa kehtetuks tunnistamisel võimaldama hinnangu andmist konkreetse süüdistuse raskusastmele ja laadile ning kuriteos kahtlustatava isiku isikuomadustele. Kahtlus relva valdamise ohtlikkuse kohta võib tekkida eelkõige seoses

tahtlikult toime pandud kuritegudega, mille koosseisuliseks tunnuseks on vägivalda kasutamine. Samas on kaheldav, kas ettevaatamatusest toime pandud süütegu peaks igal juhul olema õigustus PS § 19 riivele. Kuivõrd RelvS § 36 lõike 1 punkt 8 ei võimalda PS §-s 19 sätestatud põhiõiguse riive õigustamisel arvestada olulisi süüteoga seotud asjaolusid, sh süüteo etteulatuvalt ohtlikku iseloomu, raskustat, võimalikku indikatiivset mõju relva edaspidise kasutamise suhtes, samuti tahtluse ning ettevaatamatuse eristamist, tuleb sätet pidada ebaproportsionaalseks kitsamas tähenduses.

Siseministeeriumi arvamus³³. Siseministeerium ei pea õigeks seada kahtluse alla Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve korras viimase kahe aasta jooksul langetatud kahes relva omamist puudutavas otsuses võetud seisukohti.

34. Üksnes kaalutlusõiguse puudumine seaduse rakendajal ei saa olla põhiseadusega vastuolu põhjenduseks. Ei ole põhjendatud, et politseiametnikud peaksid iga relvaloos taotluse puhul kaaluma ja põhjendama kuriteo toimepanemises kahtlustatavate või süüdistatavate isikute osas põhiseadusliku õiguse piirangu sobivust, vajalikkust ja mõödusust. Kaalutluskohustuse panemine seaduse rakendajale võib kaasa tuua isikute ebavõrdse kohtlemise ning seaduse erineva kohaldamise. Samuti on oht, et relvaloos võib saada isik otsust kohtus menetlusvõtte tõttu vaidlustades. Lisaks suurendaks see halduskoormust. Relvasoetamisloa ja relvaloos piirangud peavad jääma seadusandja otsustada, st millised õigusrikkumised on sellised, mille toimepanemises kahtlustatavale või süüdistatavale ei tohi relvasoetamisloa ega relvaloos väljastada.

PÕHISEADUSEGA VASTUOLUS OLEVAKS TUNNISTATUD SÄTTED³⁵. Relvaseaduse § 36 lõike 1 punkt 8: „§ 36. Füüsilisele isikule soetamisloa ja relvaloos andmist välistavad asjaolud (1) Soetamisloa ega relvaloos ei anta füüsilisele isikule, kes: [...] 8) on kriminaalmenetlusest tulenevatel alustel kahtlustatav või süüdistatav;”.

KOLLEGIUMI SEISUKOHT³⁶. Esmalt hindab kolleegium sätte asjassepuutuvust. V. Razumovski taotles relvaloos vahetamist 31. märtsil 2009. RelvS § 41 lõike 1 järgi vahetatakse relvaloos selle omaja avalduse põhjal muu hulgas loa kehtivuse lõppemise korral. V. Razumovski relvaloos oli välja antud kehtivusega kuni 6. juuni 2005. Relvaloos peatamine ei nihuta loal märgitud kehtivuse tähtpäeva. See tähendab, et V. Razumovski eelmise relvaloos kehtivuse oli lõppenud ligi neli aastat tagasi. RelvS § 41 lõike 6 punkti 1 järgi tuleb vahetamist taotleda hiljemalt üks kuu enne relvaloos kehtivuse lõppemist. Pealegi on aeg liiga pikk selleks, et lugeda taotlus esitatuks „loa kehtivuse lõppemise korral”. Seega ei vastanud V. Razumovski relvaloos vahetamise taotlus sellele tingimusele ja V. Razumovski taotlust tõlgendati relvaloos saamise taotlusena. Kuna isikul ei olnud õigust relvaloos vahetamisele, siis ei ole vahetamist reguleeriv RelvS § 41 lõige 9 asjassepuutuv (vrd 3-4-1-10-10). Seetõttu on asjassepuutuv üksnes RelvS § 36 lõike 1 punkt 8, mis välistab relvaloos andmise kahtlustatavale ja süüdistatavale. Praegusel juhul ei ole küsimuse all relvasoetamisloa, mistõttu see osa normist ei ole asjassepuutuv.

37. Relvaseaduse § 36 lõike 1 punkt 8 on üheselt mõistetav, teadaolevalt ei ole seaduse vastuvõtmisel rikutud menetlusnorme. Seega ei ole sätte formaalses põhiseaduspärasuses põhjust kahelda.

38. Sätte saab põhiseadusega vastuolus olla üksnes juhul, kui see riivab mõnd põhiõigust või põhiseadusest tulenevat põhimõtet. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium (PSJVK) leidis viimati 14. detsembri 2010. aasta otsuses asjas nr 3-4-1-10-10, et õigus soetada ja omada relva on hõlmatud PS § 19 lõikes 1 sätestatud vaba eneseteostuse õigusega (punkt 40). Praeguses asjas ei saa RelvS § 36 lõike 1 punktis 8 sisalduva regulatsiooni tõttu isikule relvaloos väljastada. Loata ei ole võimalik relva seaduslikult kasutada. Seega piirab kõnealune relvaseaduse sätte PS § 19 lõikes 1 sätestatud vaba eneseteostuse õigust.

39. Ülalviidatud otsuses, kus hinnati isiku kuriteos süüdimõistmise korral tema soetamis- ja relvaloos kehtetuks tunnistamise põhiseaduspärasust, leidis PSJVK järgmist. Relvaloos kehtivuse võib peatada ning relva omamisele piiranguid seada vajadusest kaitsta inimeste elu ja tervist ning tagada riigi julgeolek ja avalik kord, samuti võivad olla piirangud õigustatud ka muude asjaoludega. Kuriteos kahtlustatav või süüdistatav isik võib olla ohtlik ja kasutada relva kuritegude toimepanemise jätkamiseks või kriminaalmenetluse takistamiseks, mistõttu piirang on sobiv eesmärgi saavutamiseks. Samaväärse alternatiivi puudumise tõttu on piirang ka vajalik. Piirang ei ole mõödukas, kuna kahtlustatava või süüdistatava isikut ja kahtlustuse või süüdistuse sisu arvesse võttes võib selguda, et isik ei ohusta kaitstavaid õigushüvesid.

40. Kolleegium nõustub eeltoodud seisukohtadega. Lisaks märgib kolleegium, et KarS § 51 alusel võib kohus võtta süüdimõistetult lisakaristusena relva ja laskemoona soetamise, hoidmise, edasitoimetamise ja kandmise üksnes juhtudel, kui isik mõistetakse süüdi relva või laskemoona omamise või kasutamisega seotud kuriteo eest. See tähendab, et seadusandja ei ole pidanud ka isiku süüdi mõistmisel mis tahes kuriteos teda automaatselt seesuguseks, kellele ei või relva usaldada. V. Razumovskit süüdistati aususe kohustuse rikkumisega seotud kuriteos (KarS § 294 lõige 2 - altkäemaksu võtmine). See ei ole teiste inimeste elu ega fervist, samuti mitte avalikku korda ega julgeolekut relvaga ohustav kuritegu. Samuti ei ole võimalik selles kuriteos süüdimõistmisel lisakaristusena relva ja laskemoona soetamise, hoidmise, edasitoimetamise ja kandmise õigust ära võtta. RelvS § 36 lõike 1 punkt 8 ei võimalda relvaloa andmise otsuse tegemisel arvestada isiku omadusi ega kuritegu, milles isikut süüdistatakse või kahtlustatakse.

41. Siseministerium tõi oma arvamuses välja, et üksnes kaalutusõiguse puudumine seaduse rakendajal ei saa olla põhiseadusega vastuolu põhjenduseks ja et diskretsiooni rakendamine võib viia isikute ebavõrdse kohtlemise ja kohtuvaidlusteni. Kolleegiumi hinnangul on võimatu, et seadusandja näeks alati ette kõiki võimalikke elulisi regulatsioone ja kehtestaks vastavalt väga kasuistlikud normid. On selge, et haldusorganil on keerulisem langetada diskretsiooniotsust kui otsust, kus tuleb normi üks-üheselt rakendada elulistele asjaoludele. Samuti võib diskretsiooniotsuse vaidlustamise tõenäosus olla suurem kui otsuse puhul, kus diskretsiooni ei rakendatud. Siiski on rasketele vaatamata kaalutusõiguse teostamine täitevvõimu rakendamise immanentseks osaks ja osal juhtudel peab seadusandja selle põhiseadusest tulenevalt ette nägema.

42. Politsei- ja Piirivalveamet viitab oma arvamuses Riigikohtu senisele praktikale ja on seisukohal, et relvaluba või relvasoetamisluba omavate isikute ning seda veel mitteomavate isikute õiguslikku seisundit ei saa samastada. Relva ja relvaluba omaval isikul on ameti arvates oluliselt suurem õiguslik ootus relvaloa omamiseks edaspidi, kuna tal on teadmine, et riik on teda juba varem usaldanud omama relva. Samuti on isik sellest lähtuvalt teinud kulutusi relvale ja lubadele, kuid relvaluba veel mitteomav isik ei ole sellekohaseid kulutusi kandnud. Relvaloa taotlejal ei saa Politsei- ja Piirivalveameti arvates olla õiguslikku ootust saada igal juhul relvaluba, kuna põhiseadus ei näe ette relva soetamise õigust põhiõigusena.

43. Kolleegium ei nõustu Politsei- ja Piirivalveameti seisukohaga. Lähtuvalt PS § 19 lõikes 1 sätestatud vaba eneseteostuse põhimõttest ei ole relvaluba mitte õigus, vaid piirang. Relvaloa taotlemise kohustuse näol on tegemist isikutele seatud piiranguga. Riigil on õigus relvaluba mitte anda üksnes seaduses sätestatud juhtudel ja tingimustel, mis peavad olema põhiseadusega kooskõlas. Seadusandja võib relvaloa andmise piirangud sätestada näiteks ka vastupidi, see tähendab andmise lubatavuse tingimuste ettenägemise kaudu, nagu seda on RelvS §-s 36 tehtud. Lähtuvalt eeltoodust ei ole erinevas seisukorras isikud, kellel relvaluba ei ole ja kellele seda ei anta, ja isikud, kellel on relvaluba ja see tunnistatakse kehtetuks või selle kehtivus peatatakse.

44. Lisaks viitas Politsei- ja Piirivalveamet oma seisukohas riive ajutisele iseloomule, kui relvaloa andmisest keeldumiseks on kahtlustatavaks või süüdistatavaks olek. Ilmselt peab amet silmas seda, et seetõttu on riive vähem intensiivne kui ülal viidatud otsuses asjas nr 3-4-1-10-10 käsitletud olukorra puhul, kus kriminaalkorras karistatule oli relvaloa andmine tähtajatult keelatud (piiratud karistuse aegumisega). Sellega ei saa nõustuda. PSJVK märkis otsuses asjas nr 3-4-1-16-08, et kuigi loa kehtivuse peatamise mõju on ajutine, on see mõju samaväärne loa kehtetuks tunnistamisega, sest selleks ajaks võetakse isikult füüsiliselt õigus relvaga jahti pidada ja turvalisust tagada (punkt 33). Lisaks tuleb silmas pidada, et ajutisus võib tegelikkuses kujuneda üsna pikaajaliseks. Praegusel juhul on V. Razumovski olnud kahtlustatav ja süüdistatav alates 23. märtsist 2005 ja kohtumenetlus endiselt kestab, seega on ajutisus kestnud juba üle kuue aasta.

45. Lähtuvalt eeltoodust leiab kolleegium, et RelvS § 36 lõike 1 punkt 8 on ebaproportsionaalne PS § 19 lõikes 1 sätestatud vaba eneseteostuse õiguse piirang osas, milles see ei võimalda relvaloa andmisel arvestada kahtlustatava või süüdistatava isikuga ja kahtlustuse või süüdistuse sisuks olevate asjaoludega.

Märt Rask, Henn Jõks, Ott Järvesaar, Lea Kivi, Harri Salmann